

Lukiko Hitler Maija Mehiläistä? – Politiikka luuraa lastenkirjoissa

Sulevi Riukulehto ja Kari Pöntinen

Onko mitään viattomampaa kuin TV:n lastensarjasta tuttu Maija Mehiläinen pörräämässä kedolla, ihmetellen ja uutta oppien? Ihmema Ozin hellyttävät hahmot, variksenpelätti, peltimies, leijona ja pikku Dorothy, opettavat tärkeitä ihmissuhdetaitoja: ystävällisyys, rohkeus, viisaus, ystävällisyys, kotiseuturakkaus. Niiden merkitystä ei voi rahassa mitata. Samaa sopii sanoa Niils Holgerssonista, Babarista, Tiinasta, Pupu Tupunasta. Nuorisokirjat ovat terveellisintä ja turvallisinta luettavaa päällä maan. Lukeva lapsi saa siivet ja juuret samassa paketissa.

Sadut ja tarinat ovat yksi tärkeä lenkki, kun meistä tehdään ihmisiä. Lapsi on mieleltään avoin ja altis vaikutteille. Voiko lastenkirja myös juurruttaa herkkään mieleen ei-toivottuja, vaarallisia aineksia? Voiko lapsen kyllästää poliittisella propagandalla, ujuttaa kertomuksessa ideologisen oppirakenteen? Yhdellä käsitteellä ilmaistuna: voiko lastenkirja indoktrinoita? Vanhaa sanomusta on joskus muotoiltu siihenkin suuntaan, että ihminen on sitä, mitä hän lukee - ehkä jossain määrin jopa sitä, mitä hänelle luetaan.

Indoktrinaation noidankehä

Asiaa ei pidä liaksi yksinkertaistaa. Antisemitismin takaa löytyy varmasti paljon muutakin kuin väärin valittu iltasatu. Sosiaalistuminen on monimutkainen ympäristön ja ihmissuhteiden vuorovaikutusprosessi. Aivoillakin on merkitystä: ihminen ei ota mykkänä vastaan kaikkea, mitä ympäriltä kaadetaan. Hän käsittelee havaintojaan, tekee valintoja ja arvioi.

Otsikossa vihjattu kausaatio lastenkirjasta kansallissosialismiin on varmasti liian suoraviivainen. Kuvio pitää hahmottaa toisesta suunnasta: onko Weimarin tasavallan aikaisessa saksalaisessa nuorisokirjassa nähtävissä oman aikansa poliittinen eetos ja paatos? Näin muotoiltuna näyttää ilmeiseltä, että vastaus on kyllä. Nuorisokirjat ovat osa omaa aikaansa. Niissä näkyvät aikansa poliittiset arvovalinnat ja -sitoumat, joita ei kyseenalaisteta. Ne ovat itsestäänselviä, annettuja totuuksia. Näin lapsista kasvatetaan oikeita, kelpo kansalaisia. Palaamme siis lähtökuoppiin: kansallissosialismiin piilosisältönään tarjoilevat lastenkirjat kasvattavat lapsia kansallissosialismiin. Kokonaisuus on kaksipuolinen kuin muna ja kana: kirjailijat kirjoittavat järjestelmään indoktrinoivia kirjoja, koska ovat itsekään osa omaa aikaansa. Kirjat indoktrinoivat lukijoitaan, jotka kirjoittavat taas uusia kirjoja. Syntyy noidankehä.

Laajaa politiikkaa

Politiikkaa on määritelty monella tavalla. Lukion oppikirjoissa politiikalla tarkoitetaan tiettyjen hallintopäätösten tekoa ja niistä aiheutuvien toimien harjoittamista erityisesti julkisorganisaatioissa. Asian selventämiseksi tarjoillaan kuvioita, joissa poliitikalle on varattu julkishallinnosta oma alueensa, poliittinen järjestelmä, joka nielee sisäänsä poliittiset ryhmät. Yksilöt kuuluvat poliittiseen järjestelmään näiden ryhmien välityksellä. Tällaisten kuvioiden tarkoituksena on nimenomaan alleviivata, että politiikkaa ei ole kaikkialla. Sitä ei löydy taloudellisista (esim. pankista?) tai sosiaalisista (esim. perhe?) rakenteista. On olemassa poliittinen järjestelmä, joka voidaan luettelonomaisesti avata, esittää ja opetella.

Näin suppea politiikkakäsitys on tietysti mahdollinen. Se vastaa tiedotusvälineiden tarjoilemaa tulkintaa, jossa politiikka rajataan pelkäksi puoluepolitiikaksi. Poliitiikkaa ovat siis vaalit ja kokoukset, kaikki se, minkä parissa eduskunta, hallitus ja muut poliittisiksi nimetyt toimijat puuhailevat. Poliitiikkaa ei tarvitse rajata näin suppeasti. Oma elämäkokemuksemme vahvistaa, että politiikkaa on myös taloudellisessa toiminnassa,

kulttuurissa, taiteissa, uskonnossa - kaikkialla. Se ei ole vain puolueiden yksinoikeus tai poliitikkojen velvollisuus, eikä se rajoitu vain valtiollisiin tai julkisiin organisaatioihin. Laajemman weberiläisen poliittikkakäsityksen mukaan politiikkaa on myös muu hallinnointi ja toiminta, jossa jaetaan resursseja ja tehdään päätöksiä. Se on kuitenkin aina ihmisten välistä toimintaa. Robinson Crusoe yksin autiolla saarellaan ei voi olla poliittinen.

Aristoteleen mukaan ihminen oli poliittinen eläin. Poliittisuuden laajeneminen kaikkeen inhimilliseen toimeliaisuuteen voidaan nähdä jo tuossa sanonnassa. Kaikkeen ihmisten keskiseen toimintaan liittyy jokin poliittinen ulottuvuus. Asia voidaan ilmaista myös niin, että politiikalla ei olekaan mitään omaa aluetta tai sektoria, ei edes omaa olemusta, vaan se on vivahde, joka voidaan erottaa melkein missä tahansa ihmisten välisessä toiminnassa. Näin ymmärtäen isäntä, joka määrää vaimonsa nyrkin ja hellan väliin, harjoittaa politiikkaa hyvin henkilökohtaisella tasolla. Samoin perhe, jossa kokoonnutaan yhteisen pöydän ääreen päättämään talousvarojen käytöstä, toimii poliittisesti. Poliittisuus leviää kaikkialle, intiimimpiä elämänalueita myöten. Valtio-opin professori Kari Palonen kutsuu ilmiötä läpipolitisoitumiseksi.

Kun siis lastenkirjoista haetaan politiikkaa, sieltä ei tarvitse löytyä puolueita tai poliittisia iskulauseita. Totta kai lastenkirjojen poliittinen ulottuvuuskin voi olla puoluepolitiikkaa. Useammin kirjojen poliittisuus kuitenkin paljastuu vivahteena kertomuksen reunaehdoista. Lastenkirjassa annetaan tarinan sisään rakennettuja ajattelutapoja ja -kaavoja. Usein kyseessä on jonkin poliittisen aatesuunnan tai virtauksen tahaton tai tahallinen lanseeraaminen, levittäminen tai vastustaminen.

Poliittikkaa on kaikkialla, missä on ihmisiä. Edes lastenkirjailija ei voi paeta ympäröivää maailmaa poliittiseen tyhjiöön. Silloin hän menettäisi suhteensa muihin ihmisiin. Lastenkirjat eivät siis ole politiikan ulkopuolinen alue. Päinvastoin on odotettavissa, että politiikkaa on juuri lastenkirjoissa, sillä lapsille kirjoitetaan valistuksen vuoksi. Heihin yritetään vaikuttaa kirjalla. Lapsista on kasvatettava kunnan ihmisiä, ja ihmisyyteen kuuluu kunnan kansalaisuus. Mikä tahansa hörhö ei ole kunnan kansalainen. On olemassa hyvää ja huonoa käytöstä, hyvää ja huonoa makua, terveitä ja vaarallisia ajattelutapoja. Moni lastenkirjailija on ottanut itselleen kasvatus tehtävän harkitusti. Lapsi on saatava ajattelemaan oikealla tavalla. Poliitiikan tutkijat nimittävät tätä indoktrinoinniksi.

Indoktrinoivaan rooliin ei tarvitse hakeutua tietoisesti. Jokainen ihminen - niin myös jokainen kirjailija - on oman aikansa lapsi, jopa vanki; kirjailija, joka luulee kirjoittavansa pelkkää ajanvietettä, joko paljastaa ymmärtämättömyytensä tai harhauttaa lukijoitaan. Todellisuudessa jokainen kirjailija lausuu tekstissään julki omia tai aikansa yleisiä poliittisia reunaehoja. Ne ilmenevät sekä sanavalinnoissa, käsitteissä että juonen käännteissä. Näin ajateltuna kaikki politisoituu.

Mitä ovat lastenkirjat?

Rajan vetäminen lasten- ja nuortenkirjojen välille on vaikeaa. Lapsuuden ja nuoruuden raja pyykitetään tavallisesti noin yhdeksän vuoden kohdalle. Ymmärrettävästi raja on liukuva ja äärimmäisen kulttuurisidonnainen. Tavallaan lapsuus keksittiin 1800-luvun loppupuolella, kun käsitteet lapsi ja nuori alkoivat saada sosiaalista ja kulttuurista sisältöä. Vasta silloin lapset hyväksyttiin lapsiksi omine tarpeineen ja kiinnostuksineen. Siihen saakka he olivat vain miehiä ja naisia pienoiskoossa.

Nuoren määrittely on vielä ongelmallisempaa kuin lapsen. Nuori eroaa aikuisesta samaan tapaan kuin hölkkä juoksusta. Nuoruus on vaihettumisjakso lapsuuden ja aikuisuuden välissä. Se syntyi vasta pitkälle kehittyneessä teollisuusyhteiskunnassa, kun kaikilla lapsilla ei enää ollutkaan velvollisuutta osallistua tuottavaan työhön. Monista kulttuureista nuoruus itsenäisenä, tunnustettuna elämänvaiheena puuttuu vieläkin, mutta oma kulttuurimme on vahvistanut sen merkitystä 1800-luvun lopulta saakka. Monet instituutiot - koululaitos ja harrastukset etunenässä - ovat erottaneet nuoruudelle oman alueen. Tuolla alueella on soveliasta toimia - ja siellä myös tulee toimia - tavalla, jota pidämme tyyppillisenä nimenomaan nuorille.

Yhtenä osana lapsuuden ja nuoruuden keksimisessä oli lapsille ja nuorille suunnatun kulttuurin, ja sen osana kirjallisuuden, synty. Nuorisokirjallisuutta ei voinut olla olemassa ennen kuin sille oli vastaanottajia. Tämä ehto täytyi kiistattomasti 1900-luvun vaihteessa. Silloiset lasten- ja nuortenkirjat sijoittuvat siis

aate- ja kirjallisuushistoriallisesti tärkeään vaiheeseen, jolloin nuorisokirjallisuus oli vakiintunut kirjallisuuden osaksi. Ilmiö oli itseään ruokkiva: kerran synnyttyään lastenkirjallisuus alkoi myös antaa sisältöä lapsuuden käsitteelle. Tämäkin ilmiö on toistunut entistä voimakkaampana nuortenkulttuurin kohdalla. Nykyään nuoret ymmärtävät itsensä nuoriksi, ja nuoruuden identiteetin luojana nuorisokulttuuri on vertaansa vailla.

Maija Mehiläisen faabeli

Waldemar Bonselsin *Maija Mehiläinen* (*Die Biene Maja*, 1912) on jokaiselle tuttu satuhahmo; useimmille se muistuu mieleen televisiosta. Bonselsin alkuperäinen lastenkirja ei ole samanlainen rönsyilevä jatkokertomus kuin muistamme television piirrossarja. Kirja on lyhyehkö, hieman toista sataa sivua. Se kertoo nuoren mehiläisen, Maijan, elämänvaiheet syntymästä aikuisuuteen. Maija syntyy mehiläispesään, jossa on meneillään kapina. Vanha yhteisö on hajoamassa, kun osa mehiläisistä lähtee perustamaan uutta yhteisöä. Tapahtumaa nimitetään kapinaksi (Empörung) tai vallankumoukseksi (Revolution), mutta samalla korostetaan sen luonnollisuutta, sillä se johtuu väestönkasvusta pesässä ja on siis väistämätön. Se ei oikeastaan olekaan mikään vallankumous, sillä kaikki noudattaa mehiläisten lajiluonnetta. Yhteisön hajoaminen ei ole tahdonalainen tapahtuma, kuten vallankumous ihmisten keskuudessa aina on.

Maija on kriittinen mehiläinen. Se arvostelee vallitsevia oloja, valittaa kuumuutta ja suhtautuu penseästi tulevaisuudenkuvaansa elinikäisenä medenkerääjänä. Maijan kasvattaja (Kassandra) varoittaa uhkaavista vaaroista, joista pelottavin on muuan toinen laji, herhiläiset. Vaaroista piittaamaton Maija kuitenkin karkaa yhteisöstään, ja monien vaiheiden jälkeen se kohtaa vihollisensa. Herhiläiset vangitsevat sen ja kuljettavat pesäänsä. Siellä Maija kuulee salakavalan juonen. Viholliset aikovat hyökätä Maijan kotipesään. Maija pakenee urhollisesti ja ehtii juuri ja juuri varoittaa tovereitaan vaarasta. Alkaa sota, jossa herhiläiset lyödään, ja Maija kohoaa sankariasemaan.

Näyttää ilmeiseltä, että Bonsels ei tosiasiallisesti kerro mehiläisten elämästä vaan ihmisistä. Kyseessä on siis eläinsatu eli faabeli. Faabelien pitkä ja varsin poliittinen perinne alkaa jo antiikin Kreikan Aisopoksen nimissä kulkevista tarinoista. Uudemmalta ajalta muistamme Jean de La Fontainen (1621-1695) ja venäläisen Ivan Krylovin (1769-1844) eläinfaabelit. Molemmille oli tyypillistä kuvata kirjoittamisajankohdan poliittisia oloja eläinsatujen avulla. Sensuurin vuoksi ei ollut mahdollista julkaista suoraa poliittista satiiria. Faabelista on kyse myös *Maija Mehiläisessä*. Siinä kuvatut eläimet eivät ole eläimiä, vaan valepukuisia ihmisiä. Ne tuntevat kuin ihmiset ja kokevat elämän ihmisen tavoin.

Maija Mehiläinen ei ole edes ensimmäinen mehiläisfaabeli. Kenties tunnetuin mehiläisiin liittyvä satu on valistusajan Englannissa julkaistu Bernard Mandevillen (1670-1733) *The Fable of the Bees* (1714). Mandeville koetti osoittaa, että yhteiskuntaa ei kannata rakentaa ihmisten hyveellisyyden varaan. Inhimilliset heikkoudet ja paheet ovat toimivampi pohja yhteiskunnalle. Tämä puhdasta utilitaristista egoismia edustava teos oli eräs liberalismin edelläkävijä.

Bonselsin kirjassa Maija on hyvän kansalaisen perityyppi. Sen avulla määritetty kunnon kansalaisuus ja hyvän kansalaisen luonteenpiirteet. Se myös opettaa, miten tärkeää on isänmaallisuus ja oman kansan etu.

Nationalismia Maija Mehiläisessä

Kansallisvaltiot alkoivat lujittua länsimaissa jo keskiajan lopulla, mutta Saksassa ja Italiassa kansallisvaltion syntyminen viivästytti aina 1800-luvun puoliväliin. Siksi kansallistunteen on Saksassa pitkään korvannut paikallispatriotismi. Euroopan Unionissakin saksalaiset tuntevat olevansa baijerilaisia, reininmaalaisia, svaabeja ja niin edelleen. Koska kansallisvaltion perustaminen viipyi 1860-luvulle, kansallistunteen luomisesta tuli Saksassa erittäin keskeinen kysymys. Korostettiin saksalaisuutta ja Saksan kansaa. Tätä vaihetta elettiin vielä, kun Waldemar Bonsels kirjoitti *Maija Mehiläisen* 1912, Saksan keisarikunnan viimeisinä vuosina, vähän ennen ensimmäisen maailmansodan

syttymistä.

Kirjassa korostuu toistuvasti kansan kunnioittamisen vaatimus. Mehiläisiä on kunnioitettava kansana (das Volk der Bienen). Kirjassa kerrotaan Maijan harvoin suuttuneen mistään, mutta yksi pahimmista purkauksista syntyi, kun heinäsiirkka ei suostunut näkemään mitään eroa mehiläisten ja ampiaisten välillä. "*Maija saattoi suuttumukseltaan tuskin saada sanaa suustaan*". Maijan mielestä ampiaisten laji oli paljon mehiläisten alapuolella. Hänelle oli opetettu jo aivan pienenä, että "*ampiaiset ovat hyödyttömiä rosvojoukkiota* [sanatarkasti rosvosukua, Räubergeschlecht], *jolla ei ole kotia eikä uskontoa* [Heimat und Glauben]." Tavanomaisesta patrikaalisesta triptyykistä puuttuu enää isänmaa, jota edustaa *Heimat* kaksoismerkityksessään, sillä se tarkoitti paitsi kotia myös kotiseutua. Ajatuksellinen yhteys keisariillisen Saksan ja kansan kunnioittamiseen näyttää selkeältä.

Maija raivostuu myös kärpäselä, joka kutsuu häntä tomppeliksi. Maija jopa hyökkää kärpäsen kimppuun ja huutaa opettavansa sille kohteliaisuutta mehiläisiä kohtaan. Tästä kärpänen pelästyykin ja anelee kohta armoa. Syyksi kärpäsen alistumiseen mainitaan mehiläisen pistin - siis aseiden mahti. Samoin pistin on ainoa, mitä hämähäkki Maijassa kavahtaa. Kunnioitus perustuu väkivallan käyttöön tai sillä uhkaamiseen.

Kirjan viimeinen jakso osoittaa, kuinka tarpeen sotilaallinen varustautuminen on ollut. Herhiläisten hyökätessä kaikki on jo valmiina. Tarvitaan vain ripeät käskyt, ja sotilaallinen koneisto käynnistyy. Myös Saksan keisarin Vilhelm II:n mukaan (1859-1941, keisarina 1888-1918) kunnioitus perustui sotilaalliseen mahtiin. Vilhelmin Saksa tavoitteli itselleen "paikka auringossa", muiden vakiintuneempien suurvaltojen joukossa. Saksasta oli tullut todellinen suurvalta vasta 1871, kun maa yhdistyi, mutta Vilhelmin mielestä Saksa ei ollut vielä saavuttanut sille kuuluvaa poliittista asemaa. Saksa piti tunnustaa tärkeäksi kansaksi. Saksan ja saksalaisuuden erinomaisuus oli ymmärrettävä kotimaassa ja Euroopassa. Siksi Vilhelm koetti kasvattaa maansa mahtia kaikin tavoin, etenkin sotilaallista voimaa lisäämällä.

Maija Mehiläisessä "paikka auringossa" on jo saavutettu: mehiläiset tunnetaan kansana, joka "*ei noin vain anna komentoa itseään*". Useimmiten riittää, että Maija esittelee itsensä mehiläiskansan jäseneksi. Hyttyselle hän mainitsee, että on syntynyt linnanpuiston mehiläisparvesta ja pitää hallitsijanaan Helena Kahdeksatta. Hyttynen vastaa kumartaen kunnioituksesta: "*Tehän olette suurta sukua*".

Toinen muissa hyönteisissä kunnioitusta herättävä piirre on mehiläisten hyvin järjestetty yhteiskunta. Sudenkorentokin myöntää järjestäytyneisyyden edut eikä voi muuta kuin kadehtia. Hyvä järjestys on sotilaallinen hyve, sillä ilman järjestystä ei ole sotilaallisuuttakaan. Epäjärjestys olisi kaikkein vahingollisinta sodan aikana, eikä sitä esiinny edes herhiläisten hyökätessä, vaikka mehiläiset ovat kiihkeän vihan vallassa.

Koko Maijan tarina perustuu järjestyksen rikkomiselle. Maijahan ei ole toteuttanut tehtävänsä, kuten mehiläisen kuuluu. Jos jokainen mehiläinen tekisi valintoja, seurauksena olisi väistämätön sekasorto. Maijan tie on vaarallinen. Normaalioloissa yhteisön asiat sujuvat hyvin, sillä käskyt toteutetaan kyselemättä. Itse asiassa käskyjäkään ei tarvita, sillä jokainen on sisäistänyt tehtävänsä syvällisesti jo perimässään. Mehiläisyhteisö on ihanteellisen sotilasyhteisön kuvaus.

"on aina ajateltava ja tehtävä juuri samalla tavalla kuin toiset tekevät ja on aina ajateltava kaikkien yhteistä hyvää. Se on valtiomme ensimmäinen peruslaki [Staatsordnung]. Se on ollut voimassa ammoisista ajoista lähtien, ja se pysyy."

Mehiläisyhteisö on yksimielinen ja uskollinen. Kirjan alussa tapahtunut vallankumouskaan ei kohdistunut kuningattaren persoonaan tai asemaan, vaan oli osa luonnollista kehitystä. Pesä oli jätettävä, koska se oli tullut liian ahtaaksi. Kirjailija korostaa, ettei lähdön syynä "*ollut röyhkeys eikä minkäänlainen pahansuopuus kuningattarta kohtaan*". Hallitsijan kyseenalaistamaton suvereenius perustui syntyperään. Mehiläispesän "vallankumousta" tuleekin verrata kolonioiden perustamiseen. Tällainen "vallankumous" palveli yhteiskunnan etua purkamalla liiallisen väestöpaineen ja palauttamalla tasapainon mehiläisvaltioon, aivan kuten emämaiden yhteiskunnalliset paineet purettiin siirtomaihin.

Herhiläisten hyökkäys huipentaa kirjan ja yhdistää samalla Maijan ja mehiläisvaltion kohtalot. Omavaltainen harhailu yhteisön ulkopuolella saa sovituksen, kun Maija palaa yhteisönsä tärkeäksi jäseneksi. Samalla kirja antaa ehkä kirjailijallekin tiedostamattoman opetuksen taistelun asemasta elämässä. Sota on elämän huipentuma, elämän tosi olemus, ja sen joka ei tätä ymmärrä, käy huonosti. Traagista on, että ensimmäisen maailmansodan puhkeamiseen oli kirjan ilmestyessä vain kaksi vuotta.

Ajattelu muistuttaa joitakin Nietzschen tulkintoja ja myöhempien kansallissosialistien ajattelukaavoja. Muun muassa Adolf Hitler katsoi ihmisten ja ihmisrotujen luonnollisen valinnan toteutuvan sodassa. Sota on kokonaisten kansojen olemassaolontaistelua. *Maija Mehiläisen* sanoma toistaa keisarillisen Saksan yleistä ilmapiiiriä. Kirjan loppukohtauksissa ihaillaan sotilaallista mielenlaatua. Kun herhiläiset hyökkäävät ja mehiläisten kuningatar antaa puolustuskäskyn, ensimmäinen kaatonut on

"muuan nuori mehiläisupseeri, [joka] oli tuskin malttanut kuunnella komentolauseita loppuun. Hän tahtoi olla ensimmäisenä hyökkäävässä, ja hänestä tuli ensimmäinen, joka sai surmansa. [...] hän syöksyi eteenpäin suoraan ensimmäisen rosvon syliin. Hänen hieno pistimensä osui vastustajan kaulaan. Herhiläinen käpristyi kokoon raivoisesti huutaen [...], sitten suhahti hänen pistimensä. Kuollessaan nuori upseeri tajusi, että häntä ympäröi kuin sumuna hyökkäävien mehiläisten parvi. Hänen uljas soturinkuolemansa oli syyttänyt kaikkiin villin riemun ja uhrautuvaisuuden, ja mehiläisten hyökkäys saattoi pesään tunkeutujat suuren kauhun valtaan."

Kohtauksessa sankarikuoleman kokee nuori upseeri. Juuri heidän tuleekin olla esikuvallisia. Uhrilla on myös toivottu vaikutus: se innostaa muut kuolemaa halveksivaan vastahyökkäykseen. Näin upseeri palvelee kuolemallaan korkeampia päämääriä - valtionsa ja isänmaansa parasta.

Myös herhiläisupseerit on kuvattu urhoollisiksi sotureiksi, jotka taistelevat loppuun saakka ja kieltäytyvät yleästi armosta. Valtavan ylivoiman edessä nuori herhiläisupseeri menehtyy. "*Ääneti ja viimeiseen saakka taistellen se kuoli rosvon kuoleman.*" Upseerien sankarikuolemilla kirjoittaja ilmaisee oman aikansa kunniakäsityksiä.

Saksalainen lukijakunta tunnisti herhiläisissä varmasti Ranskan uhan. Vuodesta 1871 oli ollut selvää, että seuraavassakin sodassa Saksan päävastustaja olisi Ranska. Sen sotakoneisto oli avoimesti suunnattu Saksaa vastaan. *Maija Mehiläisessäkin* jatkuvan sotilaallisen valmistautumisen perusteluna on herhiläisten hyökkäyksen uhka. On parempi olla valmiina, kun ne kerran kuitenkin tulevat. Kirjassa taistelevina osapuolina ovat kuitenkin viisaasti miellyttäväksi kuvatut mehiläiset ja epämiellyttävät herhiläiset. Siksi kertomus oli helposti siirrettävissä mihin tahansa maahan. Lukija samastaa itsensä aina kertomuksen miellyttävään me-joukkoon.

Lukiko Hitler Maija Mehiläistä?

Bonsels kirjoitti lastenkirjansa vuonna 1912. 23-vuotias Hitler ei tietenkään lukenut sitä ainakaan iltasaduksi. *Maija Mehiläinen* ei ole kansallissosialismin perusteos, tuskinpa se on kansallissosialistinen kirja ensinkään. Mutta se nousee samasta aatteellisesta maailmasta, samasta poliittisesta ympäristöstä, joka synnytti myös kansallissosialismin ja suur-Saksa-aatteen. Se myös kutoutuu saumattomaksi osaksi omaa kasvualustansa. *Maija Mehiläinen* tuotti ja toisti omalta osaltaan itsekin esikansallissosialistista poliittista ajattelua. On mahdotonta sanoa, missä *Maija Mehiläisen* poliittisen taustan vaikutus päättyy ja missä kirjan oma vaikutus alkaa.

Poliittisten kytkentöjen tunnistaminen ei tee *Maija Mehiläisestä* vaarallista kirjaa. Tämä kirja ei tee kenestäkään natsia. Reunaehtojen avaaminen tuo kirjaan uuden tason, mutta se ei ole välttämätön kirjan ymmärtämiseksi. *Maija Mehiläinen* on myös kirja ystävydestä, itsenäistymisestä ja uskollisuudesta. Se on seikkailutarina, jonka lukija tulkitsee omassa päässään. *Maija Mehiläinen* on hyvä kirja.

KIRJALLISUUTTA

Philippe Ariès: *L'enfant et la vie familiale sous l'Ancien Régime*, Seuil, Paris 1975.

Waldemar Bonsels (1962 /1949): *Die Biene Maja und ihre Abentauer*, 21.- 30. Tausend der neugestalten, farbig illustrierten Ausgabe, Stuttgart

Peter Hunt: *An Introduction to Children's Literature*, Oxford University Press, Oxford 1994.

Kinder- und Jugendlitteratur. Hrsg. Margareta Gorschenek und Annamaria Rucktäschel. München 1979.

John Stephens: *Language and Ideology in Children's Fiction*, London 1992.

John R. Townsend: *Written for Children. An Outline of English-language Children's Literature*, 2nd rev. ed. Harmondsworth Kestrel 1983.

Waldemar Bonsels (1962 /1949): *Die Biene Maja und ihre Abentauer*, 21.- 30. Tausend der neugestalten, farbig illustrierten Ausgabe, Stuttgart.

Politiikkakäsityksistä

Max Weberiltä erotetaan tavallisesti kaksi politiikka-käsitystä, suppeampi ja laajempi. Tekstissä weberiläiseksi nimetty politiikan määrittely on laaja. Ks. esim. *Politik als Beruf*, 9. Aufl. Duncker & Humboldt, Berlin 1991.

Suppeammin määritellyn politiikan esimerkki on valtio-opin kurssikirjassa Erkki Berndtson: *Politiikka tieteenä: johdatus valtiolliseen ajatteluun*, 3. painos, VAPK-kustannus, Helsinki 1994, ja se toistuu esim. lukion yhteiskuntaopin kirjassa:

Markku Liuskari, Jorma Suonio, Kauko Hänninen: *Lukion yhteiskuntatieto*, Otava, Helsinki 1997. Molempien takana lienee vuosikymmenet valtio-opin pääsykoekirjana palvelleet Jan-Magnus Jansson: *Politiikan teoria*, Tammi, Helsinki 1969. Monipuolisesti politiikka-käsitteitä on pohtinut tutkimuksissaan Kari Palonen; ks. esim. *Politik als Handlungsbegriff. Horizontwandel des Politikbegriffs in Deutschland 1890-1933*, Commentationes Scientiarum Socialium 28, Helsinki 1985 ja *Tekstistä politiikkaan*, Vastapaino, Hämeenlinna 1988.

Kirjoittajista Sulevi Riukulehto on ähtärläinen filosofian tohtori. Hän työskentelee tutkimus- ja kehitystehtävissä Etelä-Pohjanmaan Korkeakouluverkosto EPANETissa Seinäjoella. Kari Pöntinen keuruulainen historian ja filosofian lehtori Jyväskylän normaalikoulussa. Riukulehto esitelmöi aiheesta Tieteellisten seurain valtuuskunnan luentosarjassa Turun kirjamesseilla 6.10. Kirjoittajat ovat kirjoittaneet yhdessä Anssi Halmesvirran kanssa teemaa käsittelevän teoksen "Politiikkaa lastenkirjoissa" (Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2001).